



Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
 Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clio
 Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

LUCIAN BLAGA - MEȘTERUL MANOLE

Dramă de idei cu caracter filozofic . Teatrul poetic 1927 - Sibiu

Lucia Elena LOCUSTEANU

■ LUCIAN BLAGA ■



MEȘTERUL MANOLE
 DRAMA IN CINCI ACTE

1927

Adevărată bijuterie metaforică, circumscrisă viziunii estetice neoromantice cu inflexiuni expresioniste de esență clasică prin aplecarea spre folclor, teatrul lui Lucian Blaga, ca mit dramatic, este un teatru poetic și filozofic care militează spiritualitatea tradițiilor autohtone, aplecându-se spre legendă în „ZAMOLXE” - 1921, „TULBURAREA APELOR” - 1923, „MEȘTERUL MANOLE” - 1927, „AVRAM IANCU” - 1934, „ANTON PANN” - 1965.

Dacă în „ZAMOLXE” - „misterul păgân”, Blaga actualizează mitul folcloric ca modalitate poetică, specifică artei moderne a constructivismului, în „MEȘTERUL MANOLE” creează o legendă în spiritul tradiției folclorice, fixată în „timp mitic românesc” în care patima de creație, patima frumosului, patimă a meșterului e convertită în jertfă, prefăcând femeia iubită în „femeie - biserică”, lăcaș de închinăciune, în „minune”.

„Interpretând metafora mănăstire - femeie prin semnificația originală a mitului, ca o patimă pentru zămislire, ridicarea lăcașului din suferința morții apare ca o luptă a lui pentru cucerirea eternității prin propria faptă creatoare, care-i consumă întreaga ființă într-o pasiune nesupusă nici unei opreliști (...);

pasiune „compensată” în elanul demonului creației de conștiința că pentru o operă mare nici o jertfă nu e prea mare”.*

La Blaga, mitul românesc al jertfei creatoare din balada populară e asimilat estetic, interpretat ca dramă a destinului creator, tragedie de destin a celui pentru care creația e patimă, transpusă în dimensiune magică.

Ca în baladă, rămâne „Locul acțiunii: pe Argeș în jos”. Timpul e însă mitic, e „Timp mitic românesc”. Precizând locul și timpul, Blaga face trimitere la capodopera artei medievale românești – Biserica de la Curtea de Argeș – ca dimensiune spațială, cât și la etnogeneza poporului român – ca dimensiune temporală, conferind, astfel, dramei și specific național. Eugen Todoran - „Dramaturgia lui Lucian Blaga” în „Lucian Blaga – TEATRU, Ed. „Minerva”, (Buc.), 1970, p. XXI.

Blaga creează o legendă în spiritul tradiției pe baza gândirii mitice, în care sacrificiul suprem e asumat, prezentând drama unei vieți superioare, drama creatorului de geniu, pus mereu în fața unor decizii, alegeri contrastante.

Drama „MEȘTERUL MANOLE”, dedicată lingvistului clujean „Sextil Pușcariu”, e structurată gradat în cinci acte, având importante și semnificative didascalii / indicații scenice.

Temă dramei este destinul creatorului măcinat de patima frumosului durabil, a creației ce străbate veșnicia.

Titlul este al personajului central, protagonist.

Personajele dramei sunt simboluri, purtătoare ale unor idei.

Manole personaj principal, eponim, exponențial, simbolic e un Prometeu, un titan pentru care creația e patimă: „Că patima aceasta coborâtă de aiurea în om e foc, ce mistuie preajmă și purtător. Și e pedeapsă și e blestem”.

Martir al frumosului, pentru Manole creația e mistuire, e patimă. Întâlnim interferența miturilor: mitul estetic, mitul jertfei cu mitul morții creatoare, în care moartea e văzută ca un joc: „Povestea cu jertfa omenească e numai așa un joc. Un joc de albă vrajă și întunecată magie”.

Manole apare ca un geniu demonic, similar celui al lui Goethe, fără însă a pactiza cu maleficul, geniu pe care Blaga îl definea ca pe un duh pozitiv al creației.

Monologul deznădejdiei al lui Faust poate fi comparat cu monologul dramatic al lui Manole: „Înăuntru un gol se deschide – mânărire fără întrebări. Deasupra întuneric se-nchide – deznădejdea nesfârșitelor întrebări. Mi se mistuie somnul și sângele. Ar trebui să închid ochii, dar pleoapele de lume nu mă despart. Lăuntric un demon strigă: „Clădește!” Pământul se-mpotrivește, și-mi strigă: „Jertfește!” Ah, Doamne, totul e încă neîntrupat. Jos, apele se răscoală împotriva pietrelor reci. Sus, stihiiile se ridică împotriva legii de veci. În adânc, vifore prind să necheze. Nici o încercare nu vrea să-nceteze. Visul s-a tot depărtat spre veșnicul niciodat*.”

Manole e un Faust modern care atinge absolutul prin creația născută din suferință, e un martir al artei, un erou de tragedie antică, un creator de frumos, e „inimă fără odihnă, gând treaz, visare fără popas”.

Manole – „ziditorul de biserici” – își iubește nespus femeia care nu a

născut încă și care pentru el e „lumina omului”, e „înger”, „copil”, „piatră”, e „început și sfârșit, (...) totul”. Dar patima lui de a zămisli frumuseți e tot atât de puternică, încât pentru Manole lăcașul și femeia – valori supreme - sunt „una”: „Între voi două, nici o deosebire nu fac; pentru mine sunteți una”.

Învins de destin ca OM, ca și Oedip, Manole – reprezentant al creatorilor de valori – depășește problematica zămislirii artistice și devine înfăptuitor: MANOLE. = SISIF - ÎNFĂPTUITOR = DEMIURG, simbol al destinului creator sau demiurgic al omului ce-și construiește opera pe sinteze, capabile să unească viața cu moartea, capabile să aparțină veșniciei: „e bucuria noastră de la început, rostită în cântec de cărămidă și var”. „Din bucuria vieții am închipuit lăcașul. Cel ce se ridică e din suferința morții”. „Prin suferință, până la urmă multe se mai pot desăvârși”.

Privit din perspectiva filozofiei lui Platon, Manole e făptura umană prin creația căreia semenii au posibilitatea de a lua contact cu o părțică din frumusețea divină, idee ce transpare din replica lui Manole, prin care definește condiția creatorului, care este: „doar o vremelnică unealtă, o scândură în schelele pe care le dărâmă când clădirea e gata”, dat fiind faptul că meșterul e „pedepsit” de zei, de Dumnezeu „cu dorul de a zămisli frumusețe”, „dor” care, potrivit și replicii lui Găvan – simbol al forțelor naturii pământești, e „har” iar: „harul vine de sus”.

Zborul Icaric din final capătă o nouă semnificație, poate, aceea a contopirii cu văzduhul, metaforă - simbol al veșniciei, sacrificiul vieții în patosul creației „lacrimă întârziată ce caută odihnă pe piatră” („piatră” = Mira = biserica - „Tu ți-ai avea în veșnică frumusețea biserica”. Sacrificiul e conștientizat de meșteri: „toți suntem jos, Manole singur e sus, singur deasupra noastră, deasupra bisericii”!

Ideea că „lăcașul” e o creație cu valoare supremă ce va străbate veșnicia, învingând timpul, o regăsim și în replica unuia dintre Meșteri:

„Când noi nu vom mai fi, apa și adâncul pădurilor vor mai vui aici, amintindu-ne fără să ne numească”

STAREȚUL BOGUMIL consideră că reprezintă propria conștiință, a Meșterului Manole, dar accept și ideea că ar fi simbolul doctrinei religioase, cunoscută sub denumirea de „ bogomilism” (de la numele călugărului bulgar Bogumil Ieremia), doctrină a unei mișcări religioase din Evul Mediu, din Bulgaria, mișcare declarată eretică, ce consideră că sufletul omului e creație divină, iar trupul creație satanică , în timp ce puterile supranaturale sunt expresie a binelui reprezentat de DUMNEZEU și al răului reprezentat de DIAVOL – principii contrare, opuse. „Sufletul unui om clădit în zid ar ține laolaltă încheieturile lăcașului până-n veacul veacului. Nu vrei să pui odată capăt acestei griji? Ce e trupul acesta? Râia sufletului. Făptuiește, nu cumpăni! Sufletul iese din trupul hărăzit viermilor albi și păroși și intră învingător în trupul bisericii, hărăzit veșniciei. Pentru suflet e un câștig. Manole, fă-ți cruce largă și picură-ți pe inimă ceara aceasta topită. Numai jertfa cea mare poate să ajute”!

BOGUMIL - „stafie întunecată - ar mai putea reprezenta erezia.”

GĂMAN – personaj de factură expresionistă – e definit de Mira spirit al pământului: „Tu ești pământul marele.”; „cutremur”.

GĂMAN e simbolul mentalității primitive, deci forță magică. El e cel care știe tainele depărtărilor: „Zmeul nostru bătrân visează rău și ghicește faptele depărtărilor”.

E și simbol al destinului, care nu poate fi modificat, al destinului bisericii, al lui Manole, cât și al Mirei: „Ce faci, Manole? Nu mai fi trist! (...) Biserica ta astăzi încă nu e nimic, dar cineva ne numără pașii” ; „harul vine de sus”!; „Mersul întâmplărilor nu se poate schimba. Lasă-mă să-ți sărut piciorușele, tu înger, tu copil, tu piatră”.

GĂMAN – personaj arhaic - tinde spre nemurire aspirând la contopirea sa cu biserica – valoare perenă: „Meștere, biserica ta, mă vreau clădit în ea eu! Sufletul meu s-o tot ocolească, abia șoptind ți abia mișcându-se, ca o boare bătrână și fără de moarte”.

Personaj simbolic – MIRA e „început și sfârșit, (...) totul”, e jertfa asumată fără de care n-ar fi posibilă creația: „Nimenea nu m-a chemat. Nimenea nu m-a oprit. Am venit”!

Nu face nimic silită, ea ghicește „adâncimea durerii și puterea cu care” Manole se stăpânește. MIRA e convinsă că „într-o zi, nici biserica n-are să se năruie. Cum ar putea să stea, dacă nimeni nu lucrează râzând la ea?”.

Conștientă, că ar putea fi confundată, dar și contopită cu lăcașul, MIRA primește cu demnitate destinul, replicând: „Meșterul meu visează. Pentru el, femeia adusă de peste apă nu e tocmai totul, dar să zicem jumătate din tot. Cealaltă jumătate e ea.(...) Nu mă supăr că mă pui în cumpănă cu minunea asta înfricoșată de puteri.”; „s-ar putea întâmpla într-o zi pe ea s-o numești Mira, iar pe mine – biserica ta .”

Premoniția Mirei că lăcașul se va ridica din iubire, dar și din sacrificiul ei, e prezentă și în replica încărcată de multiple semnificații: „Prin iubirea noastră au trecut zgomotoși și cu focuri ciudate aproape șapte ani. Plecarea mea nu te mai mișcă; să zicem, atunci, că fără veste aș muri. Știu că nici o altă femeie nu ți-ar fi mângâiere, Dar cel puțin turlele, turlele s-ar ridica atunci mai subțiri, cerându-mă înapoi cerului. Pe urmă, mare păcat n-ar fi dacă cerul nu ți-ar da nici un răspuns. Tu ți-ai avea în veșnică frumusețe biserica”.

Mira – prin candoarea ei - e „femeia – copil”, „căprioară neagră”, izvor de munte”, dar și „spic”, „piatră”.

Mira e „femeia – lumină” - „lumina omului”; înger” - e jertfă sacră prin ea relevându-se divinul. Și lăcașul, zidirea lui e lumină : „Acum începe partea luminei.” spune Manole.

Mira se autocaracterizează, definindu-se „femeie – biserică”: „eu sunt biserica – jucăria puterilor.”; „biserica ta”; „nu sunt nici de var, nici de cărămidă. Seninătate – când sunt între voi! Și puțină lumină!”. Cu candoare acceptă „jocul”, pe care se pare că nu-l înțelege sau – poate că da: „Tot trupul îmi tremură ca o apă – și de spaimă curmată, și de bucuria că nu e nimic. Altădată să nu mai glumiți cu atâta cruzime”!

Văzută de Manole e și „femeie-altar”, „altar”, „Altar viu”, „Suflet bun și înalt”, „Viață fără pereche.”, „Trup tânăr.”, Sânge fără păcat”.

Personaj încărcat de lumina candorii, iubirii și frumuseții, MIRA rămâne simbolul jertfei creatoare, personaj de o rară puritate și noblețe.

Personaj – consider că e și LOCUL cu sensul de PĂMÂNT SFÂNT AL PATRIEI, față de care ne definim ca NAȚIUNE.

Replica solului e edificatoare în acest sens, replică din care desprindem caldul și nemuritorul sentiment patriotic ce l-a călăuzit de-a lungul vieții creatoare pe LUCIAN BLAGA: „LOCUL e pentru totdeauna hotărât. Altul nu se va mai alege, căci am rămâne a de pomină în cronici, care nu pier deodată cu cenușa noastră păcătoasă”.

Adunați de Manole MEȘTERII ZIDARI sunt nouă la număr, „Din patru stihii v-am adunat, pe tine te-am luat din apă – că ai fost pescar, pe tine te-am scos din pământ – că ai fost ocnaș, pe tine te-am coborât din lumină – că ai fost călugăr, din patru sfinte stihii v-am adunat, ca să clădim biserica din pământ și din apă, din lumină și vânt”.

Meșterii trăiesc cu icoana bisericii în suflet, se revoltă, dar nu pot să părăsească dorința de a crea biserica – copie a Universului - creație divină, dorință sădită în sufletul lor de Manole: „Suntem bolnavi de ea. O simțim în văzduh ca o mătase. Nu e nicăieri, și totuși dorul de ea e în noi ca un dor de casă”. „Meștere, nu pot pleca. / Biserica ta nu o pot uita”.

Hotărâți să construiască, meșterii sunt conștienți că trebuie să jertfească: „Purcedem spre necunoscut, deznădejdea noastră sfârșește prin sânge”.; „Să rupem din trupul nostru? De unde luăm beția de a uita”?

În final, Meșterii sunt conștienți că lăcașul – operă a muncii și jertfei va dăinui, străbătând veșnicia: „Când noi nu vom mai fi, apa și adâncul pădurilor vor mai vui aici, amintindu-ne fără să ne numească (...) din veac în veac”; „Doamne, ce strălucire aici și ce pustietate în noi”!

Gestul final al lui Manole – zborul de pe zid - , ca și aruncarea meșterilor de pe schele, este o metaforă simbol al dramei creatorului care se jertfește asumat ca opera sa să străbată veșnicia.

„În drama lui Blaga – scrie Eugen Todoran – aruncarea meșterului de pe schelele mănăstirii nu are alt înțeles decât zborul lui Icar, de vreme ce motivul final al legendei, „izvorul cu apă sărată, trecută prin

piatră, de lacrimi udată”, nu este suprimat, ci doar interiorizat, el exprimând ca metaforă simbolică drama omului ce singur și-a hotărât sacrificiul vieții în patosul creației sale, simțindu-se astfel în adâncul conștiinței „lacrimă întârziată ce caută odihnă de piatră”.^[1]

Ori, pentru Manole „piatra necuprinsă de blestem” e Mira care, după jocul pe spinarea lui Găman, se întreabă: „Mira piatră”? „Așa se întâlnește, într-o sublimă împăcare cu legea firească a zămislirii, glasul meșterului zidar cu glasul femeii, al cărei rod trupesc a dat viață zidurilor mănăstirii pentru gândul omului îndreptat spre veșnicie”.^[2]

Murind, Manole și-o recapătă, într-un fel, pe Mira – femeia – mănăstire – pe care o sacrificase pentru că: „aceluia i se va lua, care mai tare va iubi”, dar și pentru că a lui „a fost patima, eu am fost al patimei, eu am fost”.

„În zid ea s-a stins, dar în mine ea tot mai strigă. Ridicat din carnea mea, strigătul copleșește vuietul lumii”. Este replica sfâșietoare a durerii, copleșitoare, dată de sacrificiul făcut în numele creației, care, poate, a determinat și gestul final. Unirea lor în și cu veșnicia e simbolul dăinuirii dincolo de viață și de moarte a iubirii.

Drama - „mit estetic” - „MEȘTERUL MANOLE” e jucată în premieră absolută pe scena Teatrului Național din București la 6 aprilie 1929, apoi la Berna, în Elveția, la 10 noiembrie 1929, la Lwow, în Polonia, la 29 martie 1934.

Lucian Blaga – autor al unui teatru modern, al unui teatru poetic în care a îmbinat liricul cu dramaticul, creând o atmosferă de mister și de vis, cu un limbaj metaforic și cu personaje simbol, nu caractere, ca și prin întreaga sa operă - a sincronizat literatura română cu valorile literaturii universale, stând alături de Dante Aligheri, de Goethe, de E. O* Neill, dar și de mulți alți mari împătimiți ai cuvântului.

„Umbra meșterului zidar din legendă, coborâtă în istorie, este umbra lui Blaga însuși, care în literatura română a fost înainte de toate creatorul cu patima frumosului”.*

^[1] Eugen Todoran - „Dramaturgia lui Lucian Blaga” în Lucian Blaga - „TEATRU”, Editura „Minerva”, (București), 1970, p. XXIII – XXIV;

^[2] „ – p.XXIV;

P.S. Ca o replică celor care sunt împotriva unor creații ce vor dăinui peste efemera noastră trecere prin lumină.

Lucia-Elena LOCUSTEANU
Cluj-Napoca, mai 2023